

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARNING MA'NAVIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI.

Mengto'rayeva Safura Abdimalik qizi

Toshkent Amaliy fanlar universiteti 4-kurs talabasi

Safuramengtorayeva@gmail.com

Annotatsiya

Maqola boshlang'ich sinf O'quvchilarining ma'naviy madaniyatini shakllantirish yo'llari haqida fikr yuritilgan .

Kalit so'zlari : Ta'lim , tarbiya, axloqiy madaniyat, ma'naviyat , jamiyat,ilm , o'quvchi.

Abstract: The article discusses ways to form the spiritual culture of primary school students.

Keywords: Education, upbringing, moral culture, spirituality, society, science, student

Абстрактный: В статье рассматриваются пути формирования духовной культуры учащихся младших классов

Ключевые слова: Образование, воспитание, нравственная культура, духовность, общество, наука, студент,

Mamlakatimiz istiqlolining dastlabki kunlaridanoq , buyuk ma'naviyatimiz va qadriyatlarimizni ,xalqimizning yaratgan boy ma'daviy merosini avaylab asrash va keying avlodga yetkazish oldimizda turgan muhim masalalardan biri bo'lib kelmoqda . Ma'naviy axloqiy tarbiyaning ma'lum bir maqsadga yo'naltirilganligi, ta'lim tarbiya ishiga o'quvchi shaxsini hurmat qilgan holda yondashish ,ma'naviy tarbiyani hayot va amaliyot bilan bog'laganholda olib borish lozim. O'quvchilarda, xususan, boshlang'ich sinf o'quvchilarida yangicha pedagogik tafakkurni shakllantirishning faol shakllari bilan bir qatorda umumiy o'rta ta'lim, xususan, boshlang'ich ta'lim mazmunini milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida shakllantirish kerak bo'ladi. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarga ma'naviyatni singdirishni amalga oshirishda uchraydigan qiyinchiliklarga quyidagilarni ko'rsatish mumkin: - boshlang'ich sinf o'quvchilariga ma'naviyatdan dars o'tishga doir ilmiy

jihtadan asoslangan maxsus qo'llanmalarning yetarli darajada emasligi; - boshlang'ich sinflarda fanlararo uzviylik va ma'naviy-axloqiy tarbiyalash omillari keng o'qituvchilar jamoasiga tushunarli tarzda yetkazilmagan; bu sinflarda ishlayotgan o'qituvchilar bilan o'quvchilar, ota-onalar o'rtasidagi aloqa muayyan pedagogik tizimga solinmagan, nazariy va amaliy jihatdan asoslabberilmagan; - boshlang'ich maktabda o'quv mashg'ulotlari va tarbiyaviy ishlarnitashkil etish uchun yetarli sharoitlar yaratilmagan; - ma'naviy-axloqiy tarbiyaborasida sinfdan tashqari ishlarni o'tkazishda jamoatchilikning yetarli darajadagi ishtiroki ta'minlanmagan; - boshlang'ich maktabda ma'naviyatdan ta'lim-tarbiyaishlarini tashkil etish bo'yicha olib borilgan maxsus ilmiy izlanishlar olib borilmoqda . Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar ma'naviyatini yaxlittizim asosida shakllantirish vazifasi nafaqat I-IV sinflarda o'qitiladigan o'quvmateriallar mazmunini boy merosimiz bilan boyitish, o'quvchilarga ko'proqularning ma'naviy olamini boyitadigan badiiy, tarixiy, memorial asarlari, o'zbekva jahon xalqlari ertaklari, qissa, hikoyalar o'qishni tavsiya etish, tarixiyyodgorliklar, muqaddas qadamjohlar, osoru-atiqalar, ularning tarixi, bunyodetilishi bilan, balki zamonamiz qahramonlari, fidoiy insonlar, yozuvchi, olimlar, san'atkorlar, sportchilar ularning bevosita mehnat jarayonlari natijalari bilantanishtirib borishni ko'zda tutadi. . Boshlang'ich maktabda ta'lim-tarbiya berish orqali o'quvchilarning rivojlanishiga yordam beradigan asosiy omillarga: dars mashg'ulotlari, darsdantashqari tadbirlar, jamoat topshiriqlari va o'quvchilarning dam olishlarini reja asosida tashkil qilish va hokazolarni misol qilish mumkin . Boshlang'ich sinf o'quvchisi turli usullar bilan mavzu mohiyatini ochib beradigan asosiy g'oya negizida qator o'zbek xalqining milliy-ma'naviy merosi dinamikasi bilan tanishish orqali, ularda xalqimiz qadimdan ulug'lab kelayotgan insoniy fazilatlar shakllanib boradi va o'z navbatida milliy qadriyatlarga hurmat bilan qarash kabi axloqiy fazilatlarini shakllanib boradilar.

Barcha shakldagi darslar jarayonida o'quvchilarni faollashtirishda o'zbek milliy-ma'naviy merosini shakllantirishdagi og'zaki bayon qilish, savol-javob, munozarali vaziyat yaratish, mustaqil ishlash, didaktik o'yinlardan foydalanish, manba bilan ishlash, yozma ishlardan foydalanish, diagramma va jadvallar tuzish kabi usullardan foydalanib amalga oshirilishi kerak. Ma'naviy madaniyat – bu insonning axloqiy, estetik, diniy, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni anglash darajasi, hayot tarziga bo'lgan munosabati hamda o'zini jamiyatda tutish me'yorlariga rioya qilishi bilan chambarchas bog'liq tushunchadir. Ayniqsa, bu qadriyatlarni bolalikdan boshlab shakllantirish ta'lim-tarbiya tizimining eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy olamini

shakllantirishda birinchi o'rinda oila va maktabning hamkorligi muhim rol o'ynaydi. Ota-onalar tomonidan berilayotgan tarbiya, o'qituvchining mehribonligi, sabrli va e'tiborli munosabati bolada ijobiy fazilatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Maktabda esa sinf rahbari va fan o'qituvchilari har bir bola bilan individual shug'ullanishi zarur. Ma'naviy madaniyatni shakllantirishda o'quvchilarga milliy qadriyatlar – ota-onaga hurmat, kattalarga ehtirom, vatanparvarlik, halollik, mehnatsevarlik, kabi fazilatlarni tushuntirish va ularni hayotda qo'llashga undash muhimdir. Umuminsoniy qadriyatlar – bag'rikenglik, do'stlik, adolat, tinchlik kabi tushunchalar ham kichik yoshdagi bolalarda shakllantirilmog'i lozim.

Ma'naviy axloqiy xatti-harakatlar esa o'quvchi tomonidan axloqiy me'yor va tamoyillar mohiyatini o'rganish, ularni anglab yetishdan iboratdir. Axloq-odob insonning jamiyatga bo'lgan munosabatining negizini tashkil etadi. Shuning uchun ham o'quvchida jamiyatga bo'lgan hurmatni yuksaltirish mustaqilligimizni mustahkamlashga, axloqiy madaniyat egasi bo'lishga, axloqiy ongini, o'zini o'zi anglab yetishga, yaxshi insonlarga bo'lgan e'tiqodni rivojlantirishga olib keladi. Ma'naviyaxloqiy tarbiyani tashkil etish jarayonida uyushtiriluvchi tadbirlar xulq-odobga doir xatti-harakatlar zanjiridan iborat bo'ladi. Ma'naviy-axloqiy xatti-harakatlar esa o'quvchi tomonidan axloqiy me'yor va tamoyillar mohiyatini o'rganish, ularni anglab yetishdan iborat bo'ladi. Zamonaviy pedagogik jarayonda tarbiyalanuvchiga: inson aqliy, estetik, axloqiy, jismoniy, siyosiy-g'oyaviy, iqtisodiy, ekologik hamda diniy tarbiya olishi lozimligini uqtirishining o'zigina kam samara beradi. Ma'naviyat hamisha, hamma zamonlarda, avvalo, inson kamolotiga, odamlar qalbida ezgu fazilatlarni rivojlantirishga xizmat qilib kelgan. Eng muhimi, jamiyat hayotini yangi ezgu g'oyalar bilan boyitib, xalqning birdamligi va hamjihatligiga asoslangan yangi ma'naviy-ruhiy makonni yaratishda ma'naviyat katta kuch bo'la olgan. Aynan ana shu makon odamlar qalbi va ongida millatparvarlik, vatanparvarlik ruhini mustahkamlab, jamiyatni yuksak taraqqiyot yo'lga boshlaydigan yangi uyg'onish to'lqinlarini yuzaga keltirgan. Jamiyatdagi ma'naviy yangilanishlar har bir insonni qalban-ruhan ezgu maqsadlar yo'lida birlashtirishga xizmat qilgan. Bu yo'lda milliy g'oya, milliy ma'naviyat har bir xalqning amaliy dasturiga aylanadi. Birlashgan jamiyat yuksak metin qoyadek sobit turadi, birlasholmagan jamiyat qumday sochilib ketadi. Hech kimga sir emaski, hozirgi globallashuv davrida dunyo maydonida hamma sohalarda keskin kurash va raqobatlar tobora kuchayib bormoqda. Ma'naviyat insonning ulug'ligini, martabasini, qudratli aql idrok, tafakkur, madaniyat va ma'rifat sohibi ekanligini namoyon etadigan va amalda isbotlaydigan jamiki xislatlar yig'indisi xisoblanadi.

Yosh avlodni vatanparvarlik ruhida, yuksak ma'naviyatli etib tarbiyalashda uch tabarruk makonga e'tiborni yanada kuchaytirishimiz zarur: ularning birinchisi – oila, ikkinchisi – mahalla, uchinchisi – ta'lim-tarbiya tizimidir. Agar shu uch makonda ma'naviy muhit ko'ngildagidek bo'lsa, hamma ish ko'ngildagidek bo'ladi, agar ular tanazzulga qarab ketsa, butun jamiyat halokatga yuz tutadi. Shu go'zal xislat bilan birgalikda insonda huquqiy savodxonlik va huquqiy madaniyatning bo'lishi nur ustiga a'lo nur bo'ladi. Jamiyatda nafaqat ma'naviyatni balki, boshqa insonga xos bo'lgan xislatlarni rivojlantirishda ham huquqning o'ri juda katta ahamiyatga ega

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Jo'raqulova M., Xudoyberdiyeva D. Boshlang'ich sinflarda tarbiya jarayoni. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Qodirova M. Boshlang'ich sinf pedagogikasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2020.
4. G'aybullaev B. Ma'naviyat asoslari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2016.
5. Rasulov A., Ergashev Sh. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning ma'naviyatga oid nutqlari va asarlari.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi: Boshlang'ich ta'lim standarti va dasturlari. – Toshkent, 2021.